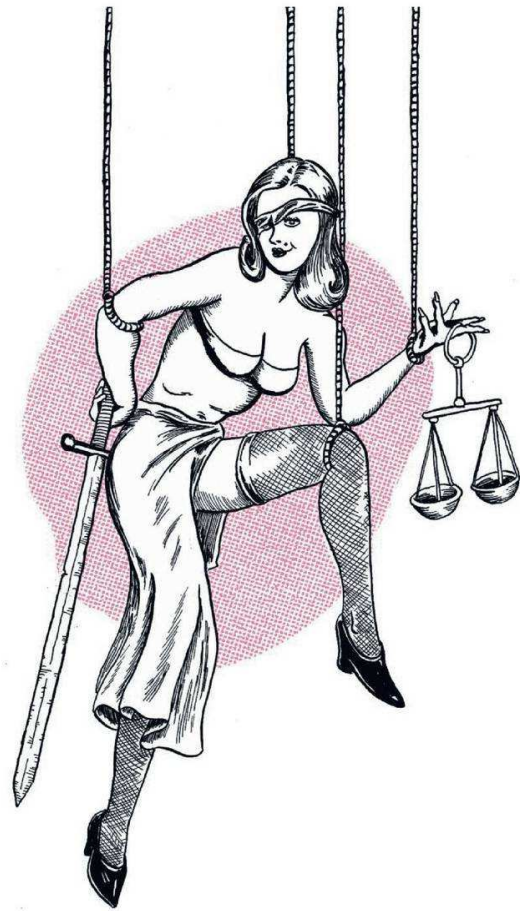

Licht aan het einde van de tunnelvisie

Interview Annegriet Wietsma

'Klusjesman' Michaël de Jong had niets te maken met de moord op een weduwe in Deventer. Toch werd hij door de media, aangejaagd door Maurice de Hond, jarenlang onterecht beschuldigd. In de podcast De Deventer mediazaak zoekt Annegriet Wietsma uit hoe het zo kon misgaan.

MENNO VAN DONGEN

ILLUSTRATIE JOOST HALBERTSMA

Ineens sloeg de twijfel toe toen documentairemaker Annegriet Wietsma parkeerde bij het huis van Michaël de Jong, de 'klusjesman' die jarenlang ten onrechte werd afgeschilderd als dader in de Deventer moordzaak. Van haar producent had ze gehoord dat De Jong nog één keer zijn verhaal wilde vertellen. Maar als het niet klikte, zou Wietsma er niet aan beginnen.

'Ik dacht: verdorie, ik heb niemand verteld waar ik ben. Ik had me al een beetje ingelezen en had sterk het gevoel dat hij niets met die moord te maken had. Maar ineens bekreep mij de gedachte: wat als ik me vergis? Toen heb ik de gps en bluetooth van mijn telefoon aangezet. Ik dacht: dan ben ik in elk geval vindbaar, als er iets gebeurt.'

Toen ze aanbelde, en later nog eens, deed niemand open. 'Ik besloot hem op te bellen, toen kwam hij over straat naar me toe gelopen. Ik zei: waar was je nou? Hij zei: ik wilde je even observeren, weten wat voor vlees ik in de kuip heb, en of je alleen bent.' Ik vond het confronterend. Journalisten hebben hem zo veel schade aangericht dat hij bang was voor mij dan ik voor hem.'

Wietsma (62) schaamt zich er een beetje voor, maar ook zij bleek vatbaar voor de framing in de Deventer moordzaak. Zo krachtig is het beeld dat jarenlang is geschetst van 'de klusjesman'.

Wat een documentaire moest worden, werd een podcast, omdat De Jong niet gefilmd wilde worden. Centraal staan de beeldvorming en het mediacircus die ervoor zorgden dat een ogenschijnlijk eenvoudige moordzaak ontaardde in een volksgericht.

De Deventer moordzaak draait om de dood van de 60-jarige weduwe Jacqueline Wittenberg. Zij werd in september 1999 in haar woning in Deventer gewurgd en met messteken om het leven gebracht. Haar fiscaal adviseur Ernest Louwes werd veroordeeld tot twaalf jaar celstraf, nadat zijn dna op de blouse van het slachtoffer werd gevonden.

Een groep burgers, aangevoerd door opiniepeiler Maurice de Hond, raakte ervan overtuigd dat Louwes onterecht in de cel zat. De opiniepeiler verkondigde overal wie volgens hem de 'echte dader' was: Michaël de Jong, die hij omschreef als 'de klusjesman' van de weduwe. De Hond zette alle mogelijke middelen in – geld, zijn netwerk in de media – om die theorie aan de man te brengen, en slaagde daar wonderwel in.

In de podcast De Deventer mediazaak spreekt Wietsma in zes afleveringen van drie kwartier talloze betrokkenen: onder anderen De Hond,

Louwes, rechercheurs, journalisten en De Jong en zijn vriendin Meike. Ze reconstrueert minutieus hoe de zaak de nationale whodunit werd, en wat dat betekende voor De Jong en Meike. Ze leefden jarenlang in doodsangst, raakten hun baan kwijt en verhuisden uit Deventer. Vorig jaar eindigde hun relatie; twintig jaar stress had zijn tol geëist.

De podcast van Argos, Human en de VPRO is een hit en leidt tot boze reacties op De Hond en de media. Het is moeilijk zicht te krijgen op het aantal luisteraars, omdat er zo veel platforms zijn, maar volgens de producent hebben ruim 100 duizend mensen alles gehoord. Nog eens 250 duizend luisteraars zijn onderweg naar de slotaflevering. De Deventer mediazaak staat bovenaan de Nederlandse podcasthitlijst van Apple.

Hoe blikt Annegriet Wietsma terug op dit mediacircus? En welke lessen moeten de media hieruit trekken?

Zonder Maurice de Hond was het nooit zo geëscaleerd, zegt ze. 'Hij heeft en had enorme toegang tot de media. Maurice kent mensen, ook op belangrijke plekken. Hij is een begenadigd redenaar, een charismatische tv-persoonlijkheid. Talkshows nodigen hem graag uit. Als je met hem praat, ik heb dat zelf ervaren, snap je waarom: hij is bevlogen, welbespraakt en heeft veel overtuigingskracht. Als je niet goed bent ingevoerd in de materie, komt zijn theorie heel plausibel over.'

De Deventer moordzaak speelde zich lang af buiten het zicht van het grote publiek. Zelfs toen het gerechtshof in Arnhem fiscaal jurist Louwes eind 2000 veroordeelde tot twaalf jaar celstraf. Pas twee jaar later trok de zaak landelijke aandacht, omdat burgers en journalisten die in het dossier waren gedoken ontdekten dat de politie grote fouten had gemaakt.

De Hoge Raad concludeerde in 2003 dat het bewijs dat eerder tot de veroordeling leidde ondeugdelijk was. Een politiehond had een gevonden mes gelinkt aan Louwes, maar de geurproef bleek niet goed uitgevoerd en het mes bleek niet het moordwapen.

Formeel was Louwes nog niet vrijgesproken. Zijn strafzaak werd heropend, in afwachting van een nieuw proces. Maar toen dacht bijna iedereen: deze man is onschuldig.

Wietsma: 'Dat beeld bleek behoorlijk hardnekkig. Zeker omdat in die tijd nog twee dwalingen in het nieuws waren: de Puttense moordzaak en de Schiedammer parkmoord. Daarvoor hebben mensen onterecht vastgezeten, jarenlang. Dus het was logisch dat burgers en journalisten

zich op dit dossier stortten.'

In 2004, vlak voor zijn nieuwe proces, werd Louwes' dna gevonden op de blouse van het slachtoffer. Haar kleding was eerder niet goed onderzocht. Hij kreeg alsnog twaalf jaar cel, worstelde met de par-ketpolitie en riep: 'Ik ga niet mee, verdomme.' Wat dacht je toen je dat op tv zag?

'Mijn eerste gevoel was destijds: deze man wordt genaaid. Als je on-schuldig bent, word je niet zo boos. Veel mensen hadden dat gevoel, dat je zoiets niet kunt acteren. Dat gevoel speelt tot de dag van vandaag een grote rol.

'Al zit er ook een andere kant aan die beelden. Ik dacht zelf al snel: als deze boekhouder zo heftig reageert, is hij misschien niet zo'n grijze muis als iedereen denkt.'

Eind 2005 voegde Maurice de Hond zich bij de steungroep rond Louwes, die al langer actief was. De opiniepeiler werd de drijvende kracht en spreekbuis van de groep. Hij lanceerde de site geenonschuldigen-vast.nl, waarop hij rijkelijk citeerde uit het dossier en betoogde dat te weinig onderzoek was gedaan naar een ander: Michaël de Jong, een vriend van de weduwe. De Hond ging hem al snel 'de dader' noemen. Dat wist hij honderd procent zeker, zei de opiniepeiler te pas en te on-pas. Ook loofde hij een beloning uit: 100 duizend euro voor de gouden tip die zou leiden tot de vrijlating van Louwes.

Wietsma: 'Meerdere betrokkenen, onder meer bij de politie, zeiden te-gen me: wij hadden achtergrondinformatie en meer kennis van de zaak, maar werden niet geacht daarmee in de openbaarheid te treden. Zo kreeg het kamp De Hond de kans de beeldvorming te domineren.'

Ik heb als justitieverslaggever van de Volkskrant meer dan dertig ar-tikelen over deze zaak geschreven, van 2006 tot 2011. Dat is te veel, vind ik achteraf. Maar wat gebeurde, was wel uniek: het OM stelde een 'oriënterend vooronderzoek' in naar deze al afgesloten straf-zaak, een rechter liet het graf van de weduwe openen, omdat de klusjesman er het moordwapen zou hebben verstopt. Dat is toch op-merkelijk en dus nieuwswaardig?

'Zeker. Maar de media hadden vooral oog voor spektakel. In de maand dat het graf openging, onder de ogen van half journalistiek Nederland, sneeuwde ander nieuws onder: dat Michaël de Jong aanvullend onderzoek had laten doen. Onder de nagels van de weduwe waren sporen gevonden, Y-chromosomaal dna, die niet van hem konden zijn, maar wel pasten bij het dna-profiel van Louwes. Daar hoorde je weinig over, terwijl het dagenlang over dat graf ging. Dát had voorpaginanieuws moeten zijn, en groot nieuws in talkshows. Misschien was het te ingewikkeld en genuanceerd, zoiets past niet in talkshows.'

Wat waren de gevolgen voor De Jong en zijn vriendin?

'Toen De Hond zich ermee ging bemoeien, raakte alles in een stroomversnelling. Ze zijn achtervolgd, hun huis is besmeurd, mensen proberen hun honden te vergiften, Michaël is ontslagen. Ze durfden nauwelijks nog naar buiten en vertrouwden niemand meer.'

Wat begon met verslaggeving en waarheidsvinding, eindigde in een mediacircus en een volksgericht, zeg je in de podcast. Kun je een pijnlijk voorbeeld geven?

'Ik zou er zo veel kunnen noemen. Om eentje uit te lichten: het tv-programma Thank God It's Friday, van Claudia de Breij, in november 2007. Dat kwam hard binnen bij Michaël en Meike. Daarin bracht ze een ode aan De Hond, die net was veroordeeld voor smaad. Claudia zong dat ze zo blij was dat hij zich inzette voor Louwes. Toen zag je duidelijk dat de zaak entertainment was geworden. Er werden liedjes over gemaakt, raps, er zou een theaterstuk komen. Claudia vertelt in de podcast dat ze spijt heeft van dit optreden, en dat siert haar. Ze zegt dat de klusjesman een soort sprookjesfiguur was geworden. Ze realiseerde zich te weinig dat een bestaande persoon hiervan de dupe was. Dat gold ook voor andere media.'

Vind je het opvallend dat veel luisteraars die op Twitter reageren bozer zijn op De Hond dan op de media?

'Dat valt me wel op, ja. Het is niet mijn idee geweest individuen af te branden, ik heb de mechanismen willen blootleggen. Maar blijkbaar heerst er veel onvrede over De Hond en zijn toegang tot de media. Ook tijdens de coronapandemie: hij zegt dat hij er inmiddels meer verstand van heeft dan virologen. Dat kan niet kloppen, natuurlijk. Ik merk nu trouwens wel dat journalisten zich beginnen af te vragen waarom ze hem zo'n groot podium hebben gegeven.'

Is dat de les die de media hieruit moeten trekken?

'Ja. De zaak is begonnen als een gerechtelijke dwaling, maar toen De Hond een nieuwe dader begon aan te wijzen, hadden de media daar niet in moeten meegaan. Aktueel voegde zelfs een bijlage van 47 pagina's bij het blad met De Hond's visie op de zaak.

'Als je ziet dat er nog altijd verwarring is over de dader, dan is mijn conclusie: de media hadden vaker en beter moeten uitleggen dat de klusjesman er niets mee te maken kan hebben. Journalisten komen te weinig op verhalen terug, laat staan dat ze zeggen: sorry, we zaten fout.'

Een van mijn laatste stukken over de zaak, begin 2009, gaat over al het bewijs tegen Louwes, aan de hand van een boek van journalist Bas Haan. De kop was: 'Louwes is terecht veroordeeld'. Ik dacht: hij heeft zijn straf bijna uitgezeten, de conclusie is duidelijk, laten we hiermee stoppen. Maar er bleven verhalen in de media opduiken, tot op de dag van vandaag.

'Ja, ik zie nog steeds artikelen over 'nieuw bewijs' dat Louwes zou vrijpleiten, ook in de Volkskrant. Het patroon is vaak hetzelfde: Maurice de Hond tipt een krant over een nieuwe ontwikkeling in de zaak. Dat leidt tot een artikel dat wordt opgepikt door andere journalisten. Die denken: wie weet hier veel van af? En dan bellen ze De Hond. Hij bespreekt aan de voordeur ontwikkelingen die hij aan de achterdeur heeft afgeleverd.'

Zouden media moeten stoppen met berichtgeving over 'losse eindjes' in de zaak?

'Veel strafzaken hebben losse eindjes. Dat hoeft niet te betekenen dat iemand onterecht is veroordeeld. In de podcast praat ik erover met wetenschapsfilosoof Ton Derksen, die in 2011 een boek hierover publiceerde. Ik vroeg hem naar het bloedvlekje van Louwes achter in de kraag van de blouse van de weduwe. Hij zei: 'Het kán zijn dat Louwes troostend een hand op haar schouder heeft gelegd. Het kán zijn dat Louwes achter haar liep en een druppel bloed in haar kraag nieste.' Volgens mij is dat heel onaannemelijk.

'Dat geldt voor meer theorieën waar nog onderzoek naar wordt gedaan. Vergeet niet dat Louwes is veroordeeld op basis van een blouse met zijn dna erop en geen spoor van een ander. Het is tijd om hierover op te houden.'

Zelfs als berichten alleen over Louwes gaan en niet over 'de klusjesman'?

'De boekhouder en de klusjesman zijn voor veel mensen voor altijd aan elkaar gekoppeld. Dat beeld is te hardnekkig. Zelfs toen in 2019 bekend werd dat het boek van Haan zou worden verfilmd, ging het er weer over, bij De wereld draait door. Het gaat maar door.'

Wat vindt Michaël de Jong van de reacties op de podcast?

'Ik heb veel hartverwarmende reacties doorgestuurd. Het voelt voor hem en zijn ex als een vorm van erkenning. Maar ze hadden en hebben het zwaar. Ik betwijfel of ze er ooit in slagen de draad weer op te pakken. Er is te veel beschadigd. En ze blijven zich afvragen: waarom geloven mensen ons nu wel, maar toen niet? Waarom hebben we dit alles moeten doorstaan?'

De Deventer mediazaak, een zesdelige podcastserie van Argos, Human en de VPRO, is op verschillende podcastplatforms te beluisteren.

MAURICE DE HOND

Maurice de Hond verloor meerdere rechtszaken over zijn beschuldigingen van 'klusjesman' Michaël de Jong. In 2007 legde de rechtbank De Hond twee maanden voorwaardelijke celstraf op wegens smaad. En hij moest 45 duizend euro schadevergoeding betalen aan De Jong en zijn vriendin. Ernest Louwes, 'de boekhouder', heeft zijn straf uitgezeten, maar samen met De Hond strijdt hij nog altijd voor heropening van de zaak.
